

ברית-המועצות: שני פרצופים ועולם שלישי

יורק, השחור ממש התפקע מצחוק. הישראלי החזיק בידיו את גיליון ניו יורק טיימס שבישר על מחלתו הקשה של הנשיא-לשעבר, ריצ'ארד ניקסון.

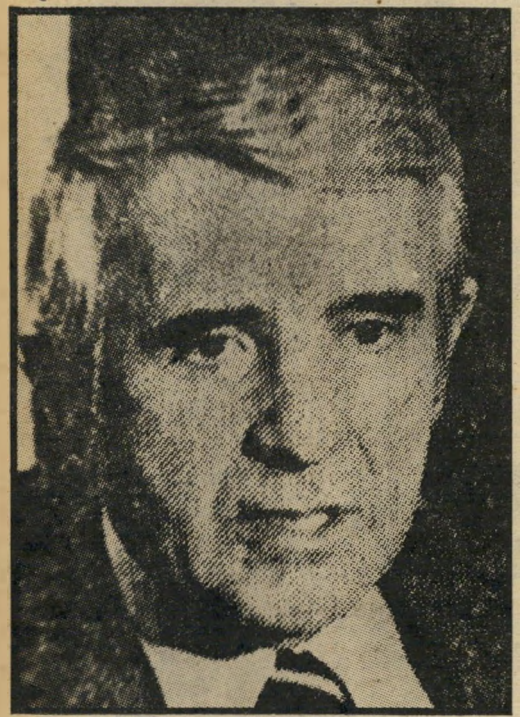
הוא לא חולה, חזר ואמר השחור, כשהוא חושף הנביאים אדומים ושיניים סדוקות, אפילו אם בן-הכלבה יפול מת לרגלי, עדיין לא אמאין לו שהוא חולה.

זה היה בסוף 1974, כשיוקרתם של הרפובליקאים היתה בשפל המדרגה. הנשיא ניקסון וסגנו, ספירו אגניו, נאלצו להתפטר בנסיבות משפילות, והמיטו חרפה על מפלגתם. בכל רחבי המדינה הפסידו מועמדים רפובליקאים בבחירות. ראשי-ערים, סנטורים, מושלים, כשלו במירוץ הבחירות רק משום שלשמם דבק הרב הרפובליקאי.

ניכסון הפך את עצם שמה של המפלגה למושג מסואב. אף אחד לא אהב את הרפובליקאים, מילבד, אולי, יצחק רבין. את המחיר במלואו נאלץ לפרוע ג'ראלד פורד, איש הגון יחסית. ב-1976 עוד היתה זו בושה להיות רפובליקאי.

זמנים חדשים. כל זה הפך, כמובן, לנחלת העבר. רונאלד רגן זכה בניצחון סוחף, בשליטה בסנאט, והנחיל מכה נוראה למיסד הליברלי — הקשה ביותר מאז שפרנקלין דלאנו רוזוולט נבחר לנשיא ארצות-הברית בתחילת שנות ה-30.

כוחם הגובר של השמרנים בסנאט מעניק לרגן מיקדמה

עוזר בכיר ריצ'ארד אגן
טבח במוזמביק

חשובה, במאמציו ליישם את מדיניותו הבלתיאפשרית. קיצוץ במס-הכנסה בשיעור של 30 אחוז, הרמת סכומי-עתק לצבא, וקיצוץ דראסטי בשירותים הסוציאליים. כל אלה לא יוכלו להתבצע בלי עורף רציני בקונגרס. רגן יכול להיכנס לתפקידו ב-20 בינואר מתוך תחושה של עוצמה.

אגן חוזר. משקיפים בווינגטון סבורים, שרגן יעניק לריצ'ארד אגן תפקיד מפתח בממשלתו. קרוב לוודאי שהוא יירש את זביג בויז'ניסקי כיועץ הנשיא לביטחון לאומי. רגן נאלץ, אמנם, לרוק את אגן מטה הבחירות שלו בשל שערוריית שחיתות, "שיגרתית", אופיינית למישטר ששרר בתקופת ריצ'ארד ניקסון. אבל זה היה לפני הבחירות. עתה משתמש רגן באשראי העצום שיש לו, כדי למנות את המקורבים אליו באמת. אין ספק שאלן הוא מהבולטים שבהם.

הפירסומים החדשים בווינגטון פוסט האמריקאי ובניו-טיימס מאן הבריטי לא יוקו כלל לאגן. שני העיתונים מאשימים את אגן בקשרים הדוקים ביותר עם המישטר הפאשיסטי בפורטוגאל, לפני מהפכת 1974. מסתבר שאלן עמד בראש הלוכי הפורטוגאלי בווינגטון בתקופת מילחמת השיחרור של מוזמביק ואנגולה. הוא לא עשה זאת לשם שמיים, כמובן. הפאשיסטים הפורטוגזליים שילמו לאגן 60 אלף דולר לשנה בעור מאמצי "הסכרת" שלו. בין השאר הכחיש אגן את הטבח הברברי שערכו הפורטוגאליים בווריאמו, מוזמביק. גם היום הוא קורא למעשה הזוועה, לרצח מאות בני-אדם, "תקרית שנופחה על-ידי שירות הדיסאינפורמציה של המודיעין הצ'כי". ניו-טיימס מאן מעיר, שהטבח בווריאמו הוא אחד ממעשי-הזוועה המצולמים והמתועדים ביותר במאה העשרים. ריצ'ארד אגן ממשך בשלו, ומעורבותו בטיש-טוש פשעי הפורטוגאליים לא ימנעו ממנו, כמובן, גיב מרכזי בממשלתו של רגן.

עלייתו של רונאלד רגן לשלטון בארצות-הברית תחליש, כמובן, את האסכולה הליברלית במערב. הנטיה לגישה גמישה יותר כלפי אסיה, אפריקה ואמריקה-הלטינית מתחלפת שוב בהתייחסות עויינת, תוקפנית בנוסח הנרי קיסינג'ר. תהליכים אלה מקרבים שוב חלק מהעולם השלישי למוסקבה. אבל עדיין קיים מיכשול עצום בפני הסובייטים, והוא התנגדותם שלהם ביורה הבינלאומית. אמנם לא כל ראשי הארצות המתפתחות מקבלים ברצינות את הביקורת הסינית על הסובייטים. דברי הנציג הסיני בוועידת הסיוע של האו"ם, כאילו אין הסובייטים מעוניינים לסייע לעולם השלישי, אלא להשיג "שליטה כלכלית, ניצול, ביוז, לחץ פוליטי, התערבות ותוקפנות", נראו לרבים כמוגזמים. עם זאת מקובלת בעולם השלישי ההערכה שברית-המועצות נוהגת, בסך הכל, כמעצמת-על חזקה ודומיננטית, המודרכת, יותר מכל, על-ידי האיטרס המעצמתי שלה.

הסובייטים מגינים עליונו בפני הקולוניאליסטים, שולי-חיים את הקובאים לסייע לנו במילחמות-שיחרור, נואמים למעננו נואמים מלהיבים בעצרת האו"ם, אבל כששולחים להם חשבון ממש, כשדורשים מהם לסייע בכסף, הם פשוט אינם משלמים. דברים קשים אלה של נשיא טנזניה, יוליוס ניררה, מאפיינים את הגישה לסובייטים אפילו בקרב חוגים אנטי-אימפריאליסטיים מובהקים. **שמרנות ואנטי-כוחות.** מכיוון שלסובייטים אין כימעט בעיות של מחסור באנרגיה, הם צועדים לפני המערב בכל הנוגע למשאבים של אנרגיה גרעינית ואחרת, שאיננה תלויה בפט (וגם הנפט שלהם יספיק לפחות עד סוף המאה), הם חשים פחות דחופות בקשר ל"דיאלוג" עם העולם השלישי.

אין להתפלא שדווקא ארצות השוק האירופי המשותף, הרעבות לנפט, להוטות כל כך לסייע לעולם השלישי. לכן הבעיה העיקרית של הסובייטים היא נחיתות טכנולוגית מסויימת לעומת המערב, ומחסום אידיאולוגי המונע ממנה להתחייס לצרכים הממשיים, המיידים של הארצות העניות. שינוי מרחיק לכת ביחסי ברית-המועצות והארצות המתפתחות לא יחול בלי מהפכה מיבנית של ממש בגוש המזרחי כולו. הסובייטים לא יוכלו לתרום ליחסי צפון-דרום מבלי לשקול מחדש את מעמדם בעולם, את המיבנה החברתי-כלכלי הפנימי בארצות הסוציאליסטיות, ואת מדיניות-החוץ שלהם, המבוססת על אנטי-כוחות, שמרגות ודקות יתרה בסטטוס-קוו בין מעצמות-העל.

ארצות-הברית:

ריצ'ארד אלן חוזר

חבר-הכנסת הישראלי הנכבד יוצב נדהם מול הקופאי השחור של תחנת הרכבת התחתית בגריניץ' ויליג', ניו

דור דור וגדודי

כישלונם החרוץ של אמצעי-התיקשות ישראל לים בהבנת מקורות הסיכסוך העיראקי-איראני ו-השלכותיו הבינלאומיות, הביאו לשיפורים בכמה עניינים. אין לצפות, כמובן, לרעיון כלשהו בעמריב, אך ידיעות אחרונות פירסם כמה כתבות בנוסח **קצת חדש.** בעיקר בלט העיתונאי יואב קרני בשתי כתבות על ניגריה ואמריקה-הלטינית, ששיחררו מחדש, פחות או יותר, רשימות שורסמו במדור זה לפני יותר משנה.

כתב ידיעות אחרונות אריה אגוזי, לעומת זאת, יצא בשבוע עברו מגדרו, כשדירה מלאת התפעלות על דרום-אפריקה. הוא מעלה כימעט לסיגנונו של נחום גוטמן ז"ל לבונגולו מלך זולו (ידידי האנג' ליי), ומציג את המדריך שלו, ג'קי "הנאמן", כטייס לשעבר בחילה-האוויר הבריטי בימי מילחמת-העולם השנייה.

יכול להיות. אבל אגוזי שוכח להזכיר, כמובן, שרוב שליטי דרום-אפריקה המקסימה שלו היו בעת מילחמת-העולם השנייה בצידו השני של ה-מיתרס, במחנות-מעצר, כסוכני ואוהדי הרייך ה-שלישי של אדולף היטלר. אבל לשואו אגוע אגוזי כשהוא מסביר שיוהנס-בורג היא נקיה ומטופחת תודות ל,גודי שחורים העוסקים בעבודות נקיון כמעט במשך כל שעות ה"מימה". גודי שחורים! מעם הכיר הישוב את הגודים העבריים של יוסף טרומפלדור וזאב ז'בוטינסקי, או את גודו העובד האנדי. היום יש לנו גודי פלסטינים במיטבתי תל-אביב, ועיתונאי ישראלי מתפעל מגודי השחורים המנקים את יותסבורג עבור אזניהם הלבנים. דור דור וגודויו.

בשני המושבים החדשים של ועידת האו"ם לסחר ולפיתוח (UNCTAD), בלטה תופעה חדשה, יחסית. נציגים אנטי-אימפריאליסטים מובהקים של העולם השלישי, בהם לוחמית-חירות עתירי זכויות ושנות מאסר רבות בכלא הקולוניאלי, תקפו במילים חריפות את ברית-המועצות על חוסר נכונותה לתרום באורח משמעותי לדיאלוג בין הצפון התעשייתי והדרום המתפתח. נציגים רבים אף האשימו את הסובייטים, שהרתוריקה האנטי-אימפריאליסטית הלוהטת שלהם איננה מלווה בצעדים ממשיים, תכליתיים, להקלת מוקותן של המדינות העניות. נציג טנזניה, מדינה שאינה חשודה בשנאה עיוורת לסובייטים, אף הצביע על העובדה שהמערב התעשייתי מייבא 71 אחוז מהסחורות המיוצרות במדינות המתפתחות.

כל הגוש המזרחי, כולל ברית-המועצות, מייבא רק 6 אחוזים מהסחורות המיוצרות במדינות אלה. גם ב"דוח ברנדט על יחסי צפון-דרום יש ביקורת על ברית-המועצות. ויל ברנדט מציינ, אמנם, שהוא שוחח עם מנהיגי הגוש המזרחי ושהם התייחסו ברצינות לנושא. הוא גם דוחה כל אפשרות לפיתרון בעיות העולם ללא שיתוף-פעולה הדוק בין ארצות-הברית וברית-המועצות. עם זאת הוא מציינ (עמ' 27) שארצות הגוש המזרחי גילו נכונות מיוערת לקחת על עצמן אחריות של ממש במאמץ למען המדינות העניות.

פירעון חובות. התמונה, כמובן, איננה חדי-ממדי. הסובייטים מגלים פעילות פוליטית וכלכלית ענפה בארצות העולם השלישי, ורואה בהן זירה למאבק אידיאולוגי ומעצמתי נגד המערב ונגד סין. בשנים 1978-1954 העניקה ברית-המועצות סכום קטן יחסית — 17 מיליארד דולר — לארצות המתפתחות. החייבות לה עדיין כ-5 מיליארד דולר. הסובייטים מגלים נוקשות רבה בכל הנוגע לגביית חובות. יחסי ברית-המועצות עם ארצות רבות, בכללן מצרים, אינדונזיה, אגנה ואפילו הודו, נעכרו ואף נותקו בשל עמדה סובייטית קטנונית למדי בכל הנוגע לפירעון חובות. הסובייטים רואים בתוכניות הסיוע שלהם לעולם השלישי מכשיר פוליטי מובהק, המקנה להם שליטה, לפחות מסויימת, בארצות הזוכות להטבות. כך זוכים הקובאים, הדרום-תימנים ועתה אף האתיופים ביחס מועדף, נדיב יותר, בכל הנוגע להחזר חובות.

הסובייטים מתייחסים בחשדנות רבה לאורגונים ביני-לאומיים, כולל אלה שבחנות האו"ם. הם מתנגדים לכל שינוי במעמד האו"ם, שמתחלש מעמדם המעצמתי כחברה קבועה במועצה-הביטחון. בהקשר זה נוהגים הסובייטים לשכוח את העובדה, שמאז שנות החמישים השתנה האו"ם, והפך מאירגון הנשלט על-ידי המערב לגוף שארצות העולם השלישי הן דומיננטיות בו. מבחינה אידיאולוגית שוללים הסובייטים את כל התפיסה של "התלות-הרדית" המונחת בסוד תוכנית ברנדט. הם מלגלים בגלוי על "הדיאלוג" בין הצפון לדרום, ורואים בו רק מסווה פטרניסטי לניצול האימפריאליסטי הישן. קיימות לכן שלוש תפיסות יסודיות לסוגיית צפון-דרום.

הזיכרונים כמערב רואים בדיאלוג דרך למתן ולעדן את המיסוד הנצלני הקיים בתחום הסחר, המטבע והפיתוח ביורה הבינלאומית. **ארצות העולם השלישי** מקוות לשינוי מיבני ביחסים הבינלאומיים, שיעניקו לארצות העניות נתח הוגן יותר בעוגה הכלכלית העולמית.

הסובייטים גורסים שהדיאלוג פוגע באחדותן של הארצות המתפתחות נגד האימפריאליזם, שומר על השפעת החברות העל-לאומיות (מולטינאצינאלס), ופוגע בשיתוף הפעולה בין העולם השלישי ובין השוק המשותף של ארצות הגוש המזרחי. הסובייטים טוענים, שתחת מסווה של שיתוף פעולה בינלאומי, תותרנה המדינות היכושניות למסד את יחסי התלות ביניהן לבין העולם השלישי. הסובייטים אינם מכחישים את מעמדם כמעצמה תעשייתית וכלכלית מהצפון העשיר, אך הם טוענים שה שימוש בקנה-מידה כלכלי טהור מתעלם מההבדל המהותי בין יחסי ניצול קפיטליסטיים לבין שיתוף פעולה למען כולם. הנקוט בידי המדינות הסוציאליסטיות.

תיאוריית התלות. השקפה סובייטית זו מקובלת בחלקה, על מנהיגים רדיקליים בעולם השלישי. רובם מקבלים, בצדק, את תיאוריית התלות, המנציחה את הפער הכלכלי בעולם. כימעט כל מנהיגי השמאל בעולם השלישי מכירים בתפקיד השלישי שממלאות החברות העל-לאומיות, וביחס שבין אקלים נוח להשקעות רכזי שניות ובין מיטטרי דיכוי ועינויים בעולם השלישי.